

DVĚ INSTRUKCE PRO MORAVSKÉHO PODKOMOŘÍHO ZE 16. STOLETÍ¹

Hana Seichterová

„Jakožste mi Vaše císařská Milosti před chvílí milostivě psáti ráčili, poněvač toho povědom sem, co by podle příležitosti času a potřeby panu podkomořímu nynějšímu do Instrukci jemu vydané doloženo a nebo v ní napraveno bejti mělo, abych v tom Vaší císařské milosti své dobré zdání s ponížeností oznámil etc. jakž týž milostivě psaní Vaší císařské milosti to v sobě šířeji obsahuje a zavírá.“² Tato slova napsal v roce 1579 hejtman Hanuš Haugvic z Biskupic³ panovníkovi a připojil v listu podrobné vyjádření k jednotlivým bodům instrukce pro úřad podkomořího na Moravě. Jím upravená instrukce měla být určena nově jmenovanému podkomořímu Mikuláši z Hrádku, který nastoupil do úřadu právě v roce 1579.

16. století je spojené s nástupem byrokratizace a recepce kodifikace dosavadních zvyklostí a nařízení. Zvolením Ferdinanda I. na trůn se české země staly součástí velké monarchie a rozhodný panovník měl potřebu je začlenit pod správu jednoho centra sídlícího při panovníckém dvoře.⁴ Součástí této byrokratizace jsou i psané instrukce nejen pro dvorské úředníky, ale i pro další královské úřady, podkomořího nevyjímaje.⁵ Pro panovníka byl úřad podkomořího velmi důležitý, neboť na Moravě nebyla zřízena samostatná

¹ Studie vznikla v rámci projektu Filozofické fakulty Univerzity Palackého Společnost v historickém vývoji od středověku po moderní věk II. (IGA_FF_2016_037), díky účelové podpoře na specifický vysokoškolský výzkum udělené roku 2016 Univerzitě Palackého v Olomouci Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR.

² Národní archiv (dále jen NA), fond České oddělení dvorské komory (dále jen ČDKM), kart. 153, složka Podkomořská instrukce, fol. 31r.

³ Podkomořím v letech 1571–1578 a zemským hejtmanem v letech 1578–1582 viz Boček, Antonín: *Přehled knížat a Markrabat i jiných nejvyšších důstojníků zemských v markrabství moravském* (dále jen *Přehled knížat*). Brno 1850. Nestránkováno; Hanuš Hauvic z Biskupic je zde uveden jako podkomoří až od roku 1572, ovšem úřad převzal již v roce 1571, viz Moravský zemský archiv (dále jen MZA), Bočkova sbírka, inv. č. 2218, datum listu 21. 9. 1571, panovník královským městům a klášterům oznamuje, že úřad podkomořího svěřil Hanušovi Haugvicovi z Biskupic; také datum instrukce tomu odpovídá.

⁴ HRDLÍČKA, Josef: *Úředník*. In: BŮŽEK, Václav a kol.: *Člověk českého raného novověku*. Praha 2007, s. 216.

⁵ Obecně k dvorským instrukcím PARAVICINI, Werner: *Europäische Hofordnungen als Gattung und Quelle*. In: KRUSE, Holger – PARAVICINI, Werner (ed.): *Höfe und Hofordnungen 1200–1600. Residenzenforschung Band. 10, Sigmariningen 1999*, s. 14.

královská komora, jako tomu bylo v Čechách.⁶ Podkomoří tedy zastupoval krále ve fiskálních záležitostech, tzn. ve věcech královského majetku a výběru peněz do královské pokladny.⁷ V jeho kompetencích však nebyla jen správa komorních příjmů, ale i dohled nad zeměpanskými městy, duchovními statky a řešení sporů těchto subjektů královské komory. Podkomoří také přejímal nové statky, které zeměpán získal prostřednictvím odúmrťí. Nařízení dostával zpočátku od panovníka, později i od dvorské komory či české kanceláře a podobně svá dobrozdání a zprávy zasílal těmto institucím, zejména dvorské komoře.⁸ Přísežná formule, jíž nově nastupující podkomoří skládal, je však vzhledem k charakteru úřadu zaznamenána v Knize Drnovské a Tovačovské.⁹ Podkomoří mohl být jmenován jak ze stavu panského, tak ze stavu rytířského.

Existenci podkomořských instrukcí v předchozích letech naznačují již drobné zmínky v korespondenci. Díky tomu víme, že instrukci ke svému

⁶ Více k záležitostem české komory, jejíž vliv na finanční záležitosti na Moravě byl malý a výrazněji se promítal jen v hornictví, viz PEŠÁK, Václav: *Dějiny královské české komory do roku 1527. I. Začátky organizace české komory za Ferdinanda I.* Sborník Archivu ministerstva vnitra, III, 1930, s. 131–133.

⁷ KAMENÍČEK, František: *Zemské sněmy a sjezdy moravské: jejich složení obor působnosti a význam od nastoupení na trůn krále Ferdinanda I. až po vydání Obnoveného zřízení zemského (1526–1628).* Díl první. Brno 1900, s. 150–151.

⁸ Viz CHOCHOLÁČ, Bronislav – STERNECK, Tomáš: *Die landesfürstlichen Finanzen in Mähren in der zweiten Hälfte des 16. Jahrhunderts.* In: RAUSCHER, Peter (Hgg.): *Die landesfürstlichen Finanzen in Mähren in der zweiten Hälfte des 16. Jahrhunderts.* In: *Finanzen und Herrschaft. Materielle Grundlagen fürstlicher Politik in den habsburgischen Ländern und im Heiligen Römischen Reich im 16. Jahrhundert.* Wien – München 2003. Veröffentlichungen des IfÖG, 38, s. 125; STERNECK, Tomáš: *Několik poznámek o správě veřejných financí na Moravě kolem roku 1600 (dále jen Několic poznámek).* Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity, C51, Brno 2004, s. 37–39.

⁹ *Knih Drnovská. Kritickým i věcným poznámkami opatřenou vydal V. Brandl.* Brno 1868, s. 12–13; DEMUTH, Karel Josef (ed.): *Knih Tovačovská aneb Pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova zemského hejtmána markrabství Moravského sepsání obyčejů, řádů, zvyklostí starodávnych a práv markrabství Moravského* (dále jen *Knih tovačovská*). Brno 1858, s. 24–25; k úřadu podkomořího viz D'ELVERT, Christian: *Zur Oesterreichischen Finanz-Geschichte mit besonderer Rücksicht auf die böhmischen Länder* (dále jen *Zur Oesterreichischen*). Selection XXIV. Brünn 1880, s. 80–103; JANÁK, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka: *Dějiny správy.* Praha 2005, s. 68, 108, 112, 125; počátkům úřadu se věnovali VANĚČEK, Václav: *Komorník a podkomoří. Příspěvek k dějinám českých úředníků.* Sborník prací z dějin práva československého 1. Praha 1930, s. 60–64; FIALA, Zdeněk: *Komorník a podkomoří. Pojednání o počátcích a vzájemných poměrech obou do konce 15. století.* Sborník historický, 2, 1954, s. 57–82. Nověji viz JAN, Libor: *Moravští podkomoří ve druhé polovině 13. století.* In: JAN, Libor: *Vznik zemského soudu a správa středověké Moravy.* Brno 2000, s. 154–191; Týž: *Moravští podkomoří v době Václava II.* Český časopis historický, 1997, č. 2, s. 315–348.

úřadu dostal už Přemek z Víckova.¹⁰ Když tento podkomoří zemřel, byl jeho syn Jan Vilém z Víckova panovníkem vyzván, aby odevzdal celou otcovu pozůstalost související s úřady, jež zastával (podkomořským a hofrychtéřským), a ve výčtu požadovaných písemností byla uvedena i instrukce.¹¹ Dalším podkomořím, který se ve svém úřadu prokazatelně řídil instrukcí, byl Jan Ždánský ze Zástřízl. Průvodní panovníkův list o zaslání instrukce je zmíněn ve fondu Morava, samotná instrukce se však nedochovala.¹²

Za první obecné sepsání povinností podkomořního můžeme považovat kapitolu, již úřadu v osmdesátých letech 15. století věnoval ve své knize zemského práva Ctibor Tovačovský z Cimburka. Ten vymezil sedm základních okruhů (zmíněných ve druhém odstavci), které náležely do gesce úřadu.¹³ Důkladně také popsal, jak se má podkomoří chovat na zemských sněmech, na nichž předsedal společně kurii měst a duchovních. Pojednání o úřadu podkomořního přitom Tovačovský uzavřel slovy: „Proto jest o tom úřadě tak mnoho tuto vypsáno, aby potom v jiných věcech jimi jiné zaneprázdnění nebylo.“¹⁴ Kodifikoval tak kompetence úřadu a právně jej ukotvil v systému markrabství.

Ve fondu České oddělení dvorské komory uloženém v Národním archivu v Praze je uložena v kartonu 153 složka obsahující 42 folií s texty instrukcí určených úřadu moravského podkomořního. Dochování dokumentů naznačuje, že se jedná o koncepty. Text první německé instrukce určené pro Jetřicha z Kunovic se nachází na fol. 1–3. Druhý (český) text najdeme na fol. 27–30. Dále spis obsahuje několik konceptů těchto instrukcí (viz fol. 4–5 a stejně tak fol. 8–10) a německý překlad české instrukce na fol. 11–18. Text na fol. 19–24 je německým překladem instrukce, k níž své poznatky připojil Hanuš Haugvic z Biskupic. Její původní český text najdeme na fol. 31–37. Folio 38 ukrývá

¹⁰ Ten úřad zastával v letech 1547–1561.

¹¹ NA, fond Registra Praha (dále jen RG), Misiv č. 71, fol. 45r–45v, datováno 18. 8. 1561 („I poněvadž mnohé věci psaní a potřeby naše, tolikéž instrukci k auřadu podkomorskému... při dotčeném otci tvém pozuostali na kterýchž nám nemálo záležiti“).

¹² NA, fond Morava, inv. č. 554. List je datován 30. 12. 1563.

¹³ DEMUTH, K. J. (ed): *Kniha Tovačovská*, s. 24 („Když jeho Milost opatří stavy rytířské, dědičné i manské a řád pánuov a rytířstva, má Jeho Milost také opatřiti řád duchovní i městský, kteříž slovú komora Jeho Milosti, preláty a města a těm také má dán býti úředník, kterýž slove podkomoří. A ten muož býti z panského aneb rytířského řádu, člověk hodný, kterýž komoru Jeho Milosti má spravovati, užitky Jeho Milosti bráti, z nich počty činiti a vydávati vedle Jeho Milosti vuole. Ptáti se také má na Jeho Milosti duochody a oznamovati nápady a na místě Jeho Milosti jich dobývati súdem neb jiným slušným během. Sám také má komoru Jeho milosti súditi, spravedlivě jiným od nich činiti, v tom zvlášť, co ku právu zemskému nepřísluší a v mezích městských jest“).

¹⁴ DEMUTH, K. J. (ed): *Kniha Tovačovská*, s. 25.

německý překlad česky psaného dopisu Hanuše Haugvice nacházejícího se na fol. 39. Posledním kusem je německý list podkomořího Mikuláše z Hrádku datovaný rokem 1590 (fol. 41–42). Z dochovaných konceptů vyplývá, že instrukce nejspíše vznikaly při dvorské komoře, jejich obsah však mohli svými připomínkami ovlivnit i moravští hejtmani a podkomoří.

První nedatovaná instrukce („*datum Wien etc.*“) psaná německy je určena Jetřichovi z Kunovic.¹⁵ Ten úřad zastával v letech 1564–1566, proto můžeme instrukci zařadit do tohoto časového rozmezí.¹⁶ Druhá instrukce je datována do roku 1571 a určena byla Hanušovi Haugvicovi z Biskupic. Obě zmíněné instrukce působí na první pohled dojmem čistopisů. Neobsahují opravy nebo jiné doplňky. Pohlédneme-li však na ně důkladněji, můžeme konstatovat, že u dochované německé instrukce pro Jetřicha z Kunovic chybí úvodní císařská titulatura spolu s podpisem kancléře. Nepochybně se tudíž nejednalo o expedovanou verzi. Další texty ve složce již lze (vyjma dvou posledních listů) považovat za koncepty budoucích instrukcí s poznámkami a překlady určenými zřejmě pro dvorskou komoru.

V textu česky psané instrukce jsou jednotlivé body očíslovány. Těchto čísel se pro lepší přehlednost budeme držet při rozboru instrukce, uvedena budou v závorkách. V úvodní formulaci obou instrukcí se píše, že oba podkomoří panovníkovi prokázali věrné služby, pročež jim byl svěřen úřad, který přijali a přísahali, že jej budou spravovat. Instrukce jim byla udělena pro bezproblémový chod úřadu. Tyto formulace jsou obecné a běžné.

První bod obou instrukcí se týká jednotné víry. Podkomoří, jako královský úředník, bude prosazovat katolickou víru v královských městech a bude bránit „*bludným kacířským sektám a novokřtěncům*“ (1).¹⁷ Instrukce neopomíná záležitosti sněmů, na kterých podkomoří předsedá spojené kurii měst a duchovních. Má dohlédnout, aby městský a duchovní stav na sněmech a jednáních vystupoval v souladu s představami krále (2). Pro panovníka byl důležitý proces obnovování městských rad. Povinností podkomořího proto bylo potvrzovat do rad křesťany, kteří budou dodržovat zásady katolické církve (jako byla např. účast na církevních festivitech) (3). Podkomoří měl být městskému a duchovnímu stavu k dispozici ve všech případech, kdy se na něj obrátí, ať už v otázkách právních, při řešení hospodářských záležitostí či jen radou (4). Panovník podkomořímu nařizuje, aby jej vždy informoval, zda o konkrétní věci zaslal dobrozdání, „jakž pak to prve vždycky bejvalo“.¹⁸

¹⁵ NA, ČDMK, kart. 153, složka Podkomořská instrukce, fol. 1r.

¹⁶ BOČEK, A.: *Přehled Knížat*, nestr.

¹⁷ NA, ČDMK, kart. 153, složka Podkomořská instrukce, fol. 27.

¹⁸ NA, ČDMK, kart. 153, složka Podkomořská instrukce, fol. 27.

Toto nařízení se opakuje téměř u všech bodů (5). V instrukci se velmi podrobně popisuje, jak má podkomoří řešit spory mezi městy a duchovními (6). Prostor byl věnován rovněž postupu při zajišťování pozůstalostí duchovních. Soupis pozůstalosti měl podkomoří pořídit na místě v přítomnosti jedné osoby z panského, rytířského nebo městského stavu a druhé z příslušného konventu (8). Podkomoří je v instrukci upozorněn, aby směny (nebo zastavování) majetku duchovních nebyly prováděny bez vůle panovníka (9, 10). Jedenáctý odstavec se opět týká duchovních, jelikož ustanovuje, že podkomoří nemá sám vynášet tresty nad duchovními (11). Vyúčtování z příjmů podkomořského úřadu mají být odesílány pravidelně a podkomoří má dohlédnout i na výběrčí posudného, aby svá vyúčtování posílali každé čtvrtletí dvorské komoře (12, 13). Odesílání vyúčtování je zmíněno i v předposledním odstavci. Důležitost řádného vedení účetní agendy ostatně dokládá fakt, že byl podkomořímu dán panovníkem k ruce důchodní písař (17). Mezi města, která představovala zásadní příjem komory, nespádala jen města královská, ale i ta, která se vyplatila z poddanství a stala se tak součástí královského majetku, jako byly Nový Jičín, Kyjov a Šumperk (14). Instrukce samozřejmě upravuje okolnosti vybírání a vydávání komorních financí. Podkomořímu je zapovězeno disponovat penězi bez příkazu dvorské komory, zrevidované platy a důchody měl odesílat spolu s vyúčtováním chodu vlastního úřadu (7, 15). Do povinností podkomořského úřadu patřila evidence a zajišťování odúmrtí (16). Poslední bod upravuje vybírání posudného, na nějž měl podkomoří dohlížet (18).¹⁹ Závěrečný odstavec obsahuje běžné zdvořilostní formulace. Panovník v něm mimo jiné ustanovuje, že bude držet nad úřadem ochrannou ruku.

Zajímavým dokladem procesu vzniku nové instrukce (určené Mikulášovi z Hrádku) je dochovaný koncept opoznámkovaný Hanušem Haugvicem z Biskupic.²⁰ Hejtman Haugvic, dříve podkomoří, dostal od panovníka možnost vyjádřit své názory na chod úřadu. Hanuš byl katolík, jenž po celé funkční období energicky prosazoval šíření katolické víry ve městech.²¹ Využíval přitom všech možností, jež mu skýtal jeho úřad. Nepřekvapuje proto, že i ve svých komentářích k instrukci akcentoval konfesní problematiku. Další podkomoří mohl tedy jeho přičiněním flexibilněji reagovat na sílící náboženské nepokoje. Zda nutnost opětovného zrevidování instrukce vyplý-

¹⁹ STERNECK, Tomáš: *Město, válka a daně. Brno v moravském berním systému za dlouhé války s vysokou portou (1593–1606)* (dále jen *Město, válka a daně*). Praha 2006, s. 199.

²⁰ NA, ČDMK, kart. 153, složka Podkomořská instrukce, fol. 31–37.

²¹ Blíže NAVRÁTIL, Bohumil: *Biskupství olomoucké 1576–1579 a volba Stanislava Pavlovského*. Praha 1909, s. 19–23; BURIAN, Vladimír: *Vývoj náboženských poměrů*. Brno 1948, s. 25–31.

vala ze zostřeného konfesního boje na Moravě či zda její upravování bylo prováděno pravidelně ruku v ruce se střídáním nositelů úřadu, není možné rozhodnout. Instrukci pro Mikuláše z Hrádku se zatím nepodařilo dohledat, a tak nelze ověřit, zda se Haugvicovy připomínky promítly do finální instrukce. Z největší pravděpodobnosti tomu tak ale skutečně bylo.

Pro lepší přehled v konfesních záležitostech navrhl Haugvic v prvním bodu k dohledu nad oběma stavy duchovním i městským, přidat i dohled nad farnostmi spadajícími pod patronát královských měst. Zdálo se mu žádoucí kontrolovat, aby i na menších farách, dosazovaly městské rady kněze „pořádné a u víře nespletené.“²² Velký důraz kladl na výuku ve školách a na to, kdo a jak vyučuje mládež. Závěrem pak objasňoval, z jakých důvodů je důležité svěřit podkomořímu do kompetence působnost nad farami a školami („...nebylo by možný podkomořímu podle předešlej instrukci Wa:Ci:Mi tohoto tak opatřiti, aby se v městech Wa:Ci:Mi: sekty nerozmáhaly“).²³ Stejnou argumentaci v prosazování víry pod jednou uplatňuje i ve vztahu ke komorním městům v bodě čtrnáct. V druhém článku instrukce Hanuš Haugvic zdůraznil, že by podkomoří měl postupovat nejen v souladu s vůlí panovníka, ale také s ustanoveními zemského práva. V bodě tři přidal k dohledu nad obnovováním městských rad i dozor nad hospodařením měst. Body čtyři, pět a šest, taktéž body osm, devět a deset ponechal beze změn. V sedmém bodě instrukce, v němž se podkomořímu zakazují jakékoliv výdaje učiněné bez vědomí dvorské komory, upozorňoval Haugvic na eventualitu neodkladných vydání a navrhl, aby v urgentních případech směl podkomoří disponovat nezbytnými částkami. V bodě jedenáct, souhlasil s tím, že podkomoří nemá trestat duchovní bez vůle císaře, v případě měšťanů se však klonil k tomu, aby podkomoří mohl drobnější prohřešky trestat na místě pokutou. Haugvic v tomto případě argumentoval tím, že menších přestupků bývá velké množství a často bývá nutné rychle a správně zakročit. Ani dvanáctý bod nezůstal beze změn. Týkal se odesílání ročního vyúčtování z podkomořského úřadu. Haugvic se domníval, že by se ke správnosti počtu měli bezodkladně vyjadřovat úředníci dvorské komory. Ti totiž podle jeho mínění nejednou jednání o vyúčtování neúměrně prodlužovali. Body třináct, patnáct a šestnáct zůstaly bez připomínek. V odstavci sedmnáct kvitoval Haugvic s povděkem přidělení duchovního písaře, přičemž navrhoval jeho větší provázanost s podkomořským úřadem. Přiblížil rovněž, jak by měl podkomořský písař ve své funkci postupovat a jaké by měl mít povinnosti. Pokud by měl podkomoří k dispozici svého písaře pro vykonávání běžné

²² NA, ČDMK, kart. 153, složka Podkomořská instrukce, fol. 31.

²³ NA, ČDMK, kart. 153, složka Podkomořská instrukce, fol. 31.

agendy, vykonával by efektivněji svůj úřad.²⁴ Domníval se však, že přísahu by měl podkomoří nadále skládat panovníkovi. V následujícím článku se pak přimlouval, aby král dal na vědomí městům i duchovním jejich podřízenost podkomořímu jakožto královskému úředníkovi. Sliboval si od toho posílení autority podkomořího. Zejména města totiž úřad často při řešení svých sporů obcházela a přímo se obracela na panovníka resp. ke komornímu soudu či později k apelační radě.²⁵

Dochované texty instrukcí nám dávají možnost sledovat proces jejich vývoje. Instrukce, kterou je možné datovat mezi léta 1564–1566, upravuje okruhy chodu podkomořského úřadu v osmi bodech – držet ochrannou ruku nad katolickou vírou ve městech, zastupovat duchovní a městský stav na sněmech, obnovovat městské rady a dohlížet nad konfesní pravověrností jejich členů, být k dispozici duchovnímu a městskému stavu radou i pomocí, postarat se o komorní města Nový Jičín, Kyjov a Šumperk, vybírat královské příjmy (důchody, platy a část berně) a odvádět je komoře, dbát o odúmrti, dozírat na správný výběr posudného. Nelze přehlédnout, že následkem permanentního tureckého ohrožení (i zvyšování nákladů spojených se správou monarchie) bylo důležité zefektivnit výběr komorních financí ve všech zemích Koruny české. V instrukci se tato tendence projevila v bodech sedm, devět, deset, dvanáct, třináct, patnáct až sedmnáct. Nově do instrukce přibyl článek upravující výběr posudného, které panovník zavedl v roce 1546.²⁶ Vykoupená komorní města (Kyjov, Nový Jičín a Šumperk) dostal podkomoří pod dohled nejdříve roku 1548, kdy se vykoupil Kyjov.²⁷

V německé a české instrukci jsou úvodní formální uvození totožná. První až čtvrtý bod instrukcí je stejný, až od pátého bodu se instrukce rozcházejí, nikoli obsahově, ale vřazením jednotlivých bodů. Pátý, šestý a sedmý bod v německé instrukci odpovídá čtrnáctému, patnáctému a šestnáctému bodu v české instrukci. Osmý článek německy psané instrukce se shoduje s osmnáctým bodem české instrukce. Závěrečné odstavce jsou pak totožné. Česká instrukce tedy obsahuje o dva body více. V rozmezí několika málo let (1564–1571) tudíž lze zaznamenat snahu o co nejpřesnější postižení chodu podkomořského úřadu. Je přitom možné, že stejně jako Hanuš Haugvic z Biskup připomínkovali instrukci pro své nástupce rovněž Albrecht Černo-

²⁴ NA, ČDMK, kart. 153, složka Podkomořská instrukce, fol. 36r.

²⁵ JORDÁNKOVÁ, Hana – SULITKOVÁ, Ludmila: *Předbělohorské soudy na Moravě a královské město Brno* (dále jen *Předbělohorské soudy*). Časopis Matice Moravské, CXIII, 1994, s. 242.

²⁶ Více o posudném STERNECK, Tomáš: *Město, válka a daně*, s. 199.

²⁷ Kyjov 1548, Nový Jičín 1558 a Šumperk 1562.

horský z Boskovic a Jetřich z Kunovic.²⁸ Česká instrukce nově v 18 bodech upravuje povinnosti, které podkomoří prokazatelně činil již před zápisem do instrukce,²⁹ avšak nárůst agendy a vyšší fluktuace osob³⁰ v úřadu si vynutily i preciznější zaznamenání jeho pravomocí spolu s podchycením procesních záležitostí.

V české instrukci je k úřadu podkomořího nově přidán písař („...A my jemu důchodního písaře, kterýž by všech důchodův registra držál přidati a naříditi ráčíme.“).³¹ Předpokládáme, že podkomoří měl k dispozici malou kancelář, ale podobně jako tomu bylo u jiných aristokratů, zřejmě striktně nerozlišoval vedení své privátní kanceláře a úřední kanceláře.³² Na základě zmínek v korespondenci víme, že již podkomoří Přemek z Víckova měl písaře, který mu s vedením úřadu vypomáhal,³³ ovšem až v instrukci pro Hanuše Haugvice je úřadu dán písař plně k dispozici. Požadavky na zřízení dalších písařů přesto padaly i později. Tak v dochovaném německy psaném (konceptu) listu určeném moravskému zemskému hejtmanovi a podkomořímu zaznívá, že má-li úřad fungovat dobře, je nezbytné, aby měl k dispozici dva až tři písaře.³⁴

Úřad podkomořího musel reagovat na náboženské, hospodářské a politické změny související s narůstající agendou i fiskálním tlakem a rozšiřování instrukcí vlastně tyto změny odráží. Podkomoří „vymáhali“ peníze pro panovníka od královských měst, klášterů a věřitelů, bobtnala soudní agenda a s výkonem úřadu bylo spojeno časté cestování a finanční náročnost. S růs-

²⁸ Albrecht Černohorský z Boskovic zastával úřad podkomořího v letech 1562–1564 a Jetřich z Kunovic v letech 1564–1566.

²⁹ Inventarizaci pozůstalostí po smrti duchovních viz např. NA, fond Morava, inv. č. 216, 370, 391, 395, 1052.

³⁰ Od počátku 16. do poloviny století zastávalo úřad pět podkomořích, každý podkomoří byl v úřadě nejméně pět let. Od smrti Přemka z Víckova v roce 1561 se do počátku 16. století v úřadu vystřídalo sedm podkomořích, každý byl v úřadě průměrně tři roky. Nejdéle setrval v úřadu ke konci století Mikuláš z Hrádku. I ten však několikrát žádal panovníka o zproštění funkce, nebylo mu ale vyhověno.

³¹ NA, ČDMK, kart. 153, složka Podkomořská instrukce, fol. 36r.

³² VYBÍRAL, Zdeněk: *Politická komunikace aristokratické společnosti českých zemí na počátku novověku*. České Budějovice 2005, s. 210–212.

³³ Zmínky o písařích v MZA, Bočkova sbírka, č. 9640 – podkomoří žádá Brněnské o zapůjčení vozu pro svého písaře Johanese. NA, RG, Misiv č. 60, fol. 289r – Podkomoří Přemek z Víckova žádal panovníka o vyčlenění 100 kop grošů z lozunku pro svého písaře Bastla.

³⁴ NA, ČDMK, kart. 153, složka Instrukce pro písaře podkomořského úřadu – tento list je omylem považován za instrukci, ale spíše se jedná o součást korespondence týkající se chodu úřadu. List, který neobsahuje bližší informace o jeho odesílateli byl nadiktován 23. 12. 1578 a byl určen zemskému hejtmanovi a podkomořímu. Psán je formou konceptu s poznámkami.

tem finanční, soudní a další agendy byly v průběhu 16. století postupně podkomořímu přidělování úředníci, kteří část této agendy přejímali. V oblasti soudní to byl již v první polovině 16. století komorní prokurátor.³⁵ V těsné spolupráci byl podkomořský úřad také s hofrychtěrem, jehož mohl podkomoří dokonce dočasně pověřit svým zastupováním především ve styku s královskými městy.³⁶ V roce 1567 pak byl na Moravě pro správu důchodů a komorních financí zřízen úřad rentmistra.³⁷ Tento úředník postupně převzal část agendy podkomořího týkající se výběru a vymáhání komorních financí.³⁸

Od druhé poloviny 16. století zaměstnávaly podkomořího stále více nestálé náboženské poměry v zemi. Jakožto zástupce panovníka totiž měl prosazovat víru pod jednou u všech subjektů královské komory. Podkomoří se tudíž musel více a více snažit ovlivňovat konfesní složení městských rad královských měst,³⁹ stejně jako dohlížet na výběr kněží dosazovaných na farní úřady či usilovat o nápravu poklesků života řeholního kléru. Náboženské nepokoje se začaly více projevovat už za podkomořího Přemka z Víckova. Šlo o ojedinělé excesy kléru a několik veřejných vystoupení nekatolických kazatelů v královských městech.⁴⁰ U jeho nástupců v úřadě už zaznamenáváme soustavný tlak nekatolických denominací v královských městech i růst počtu nekatolíků v městských radách. Hanuš Haugvic ve svých připomínkách k fungování úřadu zdůraznil potřebu svěřit podkomořímu rovněž dohled nad školami, protože šíření nekatolických myšlenek ve městech se podle něj opíralo právě o luteránské školství. Haugvic sám byl v tomto směru ve funkci aktivní a jeho protireformační politika měla výsledky. Zasadil se o snížení počtu nekatolíků v městských radách a energičtěji zamýšlel postupovat i pro-

³⁵ NA, fond Morava, inv. č. 191–193, 206, 607, 1259; k úřadu prokurátora viz JORDÁNKOVÁ, H. – SULITKOVÁ, L.: *Předbřlohorské soudy*, s. 248–258.

³⁶ STERNECK, T.: *Několik poznámek*, s. 39; k úřadu hofrychtěře viz HORNÁ, Richard: *K dějinám moravských úředníků*. 2. část. *Zemští úředníci moravští do roku 1620*. Praha 1923, s. 48–49; podkomoří Přemek z Víckova jistou dobu vykonával oba tyto úřady.

³⁷ Blíže k úřadu D'ELVERT, Ch.: *Zur Oesterreichischen*, s. 122; JANÁK, J. – HLEDÍKOVÁ, Z.: *Dějiny správy*, s. 106.

³⁸ Instrukci pro úřad rentmistra najdeme NA, ČDMK, kart. 153, složka Rentmistrovská instrukce.

³⁹ Viz např. v Jihlavě: PEČINKOVÁ, Anna: *Moravské královské město, náboženství a jeho aktéři v době předbřlohorské. Případová studie Jihlavy*. Brno 2014, s. 105–107 (nepublikovaná magisterská diplomová práce).

⁴⁰ ZELA, Stanislav: *Náboženské poměry v Olomouci za biskupa Marka Kuena (1553–1565)*. Olomouc 1931, s. 29–52.

ti dosazování nekatolických kněží na fary jak ve městech, tak ve farnostech, k nimž patronátní práva města vykonávala.⁴¹

S postupnou byrokratizací panovnického aparátu rostl tlak na královské úředníky. Z dochovaných instrukcí vidíme, jak vysoké nároky kladl panovník na podkomořský úřad, což se také odrazilo ve stále obtížnějším hledání aspiranta, který by o zastávání nelehkého úřadu stál. Příklad Mikuláše z Hrádku, jenž opakovaně žádal o zbavení funkce, je dostatečně vypovídající.⁴² Vedle neustálého cestování, časté a i nevděčné účasti při sporech subjektů královské komory, finančního zatížení, to byla rovněž nutnost přiklonit se v konfesním boji otevřeně na jednu stranu, což odrazovalo možné uchazeče o již tak dost komplikovaný úřad. Od druhé poloviny 16. století vzrůstal tlak, aby podkomoří, formálně zemský, fakticky však královský úředník, vystupoval aktivně proti nekatolíkům v královských městech. Důležitost již panovník náboženským problémům v zemi přikládal, vyplývá i z toho, že se podkomoří postupně dočkal přidání dalších úředníků přebírajících část jeho dosavadní agendy (komorní prokurátor, rentmistr). Sám podkomoří se tak mohl efektivněji zapojit do řešení čím dál ožehavějších konfesních sporů. Právě z toho důvodu se však také úřad stával pro moravskou aristokracii méně a méně zajímavým. Kodifikace jeho náplně totiž svazovala vliv podkomořského na komorní záležitosti, pevně naopak vymezovala jeho nezáviděníhodné postavení v politickém a hlavně konfesním životě země.

Zpřístupnění obou instrukcí vychází ze zásad transkripce a obecných pravidel pro zpřístupnění novověkých textů.⁴³ Editovaný text není určen primárně k lingvistickému studiu. Rozložení a odsazení textu odráží původní uspořádání a očíslování odstavců v české instrukci umožňuje zpřehlednění odkazů použitých ve studii. Vyskytující se zkratky jsou rozepsány, přeškrtnutý text je uveden ve špičatých závorkách a všeobecně známá zkratka etc je ponechána. Obě instrukce se nachází v Národním archivu, fondu České oddělení dvorské komory, karton 153 – Instrukce pro podkomořský úřad.

⁴¹ Blíže viz NAVRÁTIL, B.: *Biskupství olomoucké*, s.19–23; BURIAN, V.: *Vývoj náboženských poměrů*, s. 25–31.

⁴² Viz NA, fond Morava, inv. č. 2505; Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 102, fol. 13v–14v.

⁴³ ŠTOVÍČEK, Ivan: *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti: Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.–20. století pro potřeby historiografie*. Praha 2002, s. 53–69; STERNECK, Tomáš: *Historica Třeboň 1526–1547. Listy, listiny a jiné prameny k politickým dějinám období zrodu habsburské monarchie. Díl I. Pisemnosti z let 1526–1535*. Praha 2010, s. 9–53; SAHEB, Jan: *Urbář hukvaldského panství roku 1581: komentovaná edice*. Frýdek–Místek 2008, s. 22–23; za konzultací německého textu instrukce děkuji manželům Spáčilovým.

Fol. 1r-3v (s.d., [1564–1566])

Instruction auf den Wolgebornen Unsern Underchamerer Im Margraftumb Märhern und lieben getreuen, Ditrich von Kunowicz auf Ungerischen Brod, wie er sich bey solchem seinem Underchameramt verhalten solle.

Demnach Wier bemelten Ditrichen von Kunowicz aus Kaiserlichen milden gnaden, in erwegung seines erlich guten verhaltens und dass er uns in Unsern notdurften underthenigedinst geleistet und hinfuro sovil desto fleissiger und bekwemer leisten muege und solle, Unser Underchameramt im Margraftumb Märhern zur Unsern gnedigsten wolgeballn zu verwalten vertraut befohlen und eingereumbt haben, welchs Ambt dann er Ditrich von Kunowicz von Uns Underthengist angenumben ./ und dasselb nachbeschriebener gestalt und weis vermuege seiner uns derenthalben getaner aus pflicht zuverwalten schuldig sein soll.

Erstlich soll er Gott dem Allmechtigen zu lob und ehren auch Uns und Unsern nachkumben zu nucz und frombmen, die zwen Standt der prelaten und der von Städten obbemelts Margraftumbs welche dann von alters her, zum Underchameramt Alss unser Kaiserlicher chamer gehören, verwalten, regiren und undter diese zwene Stende, keine neue irrige verfurirsche kacerische secten, dergleich widertaufer wider die alte heilige Christliche Religion wie die von alters gehalten worden einzuwurzeln nach sich zuerweitern mit gestalten nachzuelassen.

Zum andern soll er diese zwey Stände, es sei auf gemeinen Landtag oder sonsten bey versamlung und andern zusammenkunften da hinhalten und weisen, dass sie sich in denen handlung und nadturft so uns betreffen, welche wir also den Stenden Unsers Margraftumb Märhern furtragen und an si slangen lassen, wurden, willig und gehorsamblich verhalten, Unsern gnedigsten willen volziehen und sich sunsten auf keine andere seiten mit lenken nach abweichen oder sunsten neben ab in andern handlungk so wird uns wehr sambtlich oder sundlich einfuern lassen solle.

Zum dritten so oft auch bemelter Unser Underchamerer die rätthe in unsern städten vorneuern wirdet, sol er verstendige taugliche gottfurchtigen soles haber der gerechtigkeit erbare woluer haltene personen und guten Christen welche weder offentlich nach heimlich den secten verwantnachanhengig sein in die ambter nemben und setzen. Und soll by allen unsern städten gleichen den prelaten entliche und gewisliche versehung thun, und selbsten darzu sehen und aufachtung geben das das Gottes dinst in allen Kirchen und klöstern, wie er von alters hergewesen und gehalten worden

mit predigung gottes wordt haltung heiligen ablesen und ambter auch processionen und andern Kirchen ordnungen und gebreichlichen ceremonien von den heiligen christlichen Kirchen einge seit ordentlich loblich gehalten und vorsehen die feiertage gefeiert und die fasttage gefast werden dazu er dann auch selber mit seiner person lobliche gute exempl geben soll. Wor dann bei irgent einem abt, probst oder prior, des gleich abtissen, nunnen oder andern convents personen sowol bey denen von städten, oder sundbaren privat personen euurcherlei unerdung welche diesem Unserm Kaiserlichem entlichem bevelch zu wieder wehr befunde, und innen wurde, und er Underchamer dem selben selbst mit weren nach steuren kundt so soll er solchs jedes zeit an uns vende nigst gelangen lassen und ferners bescheids gewarten so darauf woll wir uns unserer meinung gegen im weiter Ercleren

Zum wurden soll obbemelter unser Underchamerer benannten prelaten, und denen von städten in iren furfallenden ehehaften und nodturffen. Es sei bei und ausser des rechten oder in andeswege warinnen si zu ime an Unser und alls Unnsern ambtman jedes zeit zueflucht haben werden ratsam und behulfflich sein, so soll jeziger Unser Underchamerer auch alle die zuo und einkumben welche die vorig Underchamerer zu diesem ambt gehabt ordentlich und volkemlich forden und einnemen, daruber aber oder an die selben geburlich gulten soll er die prelaten nach die von stadten in keine neue ungewonliche geben einfuren oder inen etwas summen gelts zugeben (wie wir zu ime des gnedigsten vortrauens seind) in keinerlei weise auflagen

Zum funften dieweil sich unlagst verschierer jahr die von Titshein, Gaia und Schomberg mit irem eigenen gelt zu unsern handen erkaufft und ausgelast und sich aus irem guten freien willen uns erblich undergeben die wir auch gnadigsten Unserener erblich unterthanen auf und angemunden, so soll bemelter Unser Underchamerer gedachte unsere städt als Unser Chamer gut des gleichen ob sich andere nacher des gestalt je an uns ergeben an unser stadt in seinem schucz und shirm halten, und inen gleichsals in iren nodturften es sei bei gerichten oder anderswo ratsam und vorhulfflich sein auch den radt und ander ambter in diesen stadten wans die zeit erfordt ordentlich vorneuern und ersetzen und keiner irrigen verfurisch secten, wie obvermeldet darinnen einzureissen nach aufzuhemben mit zulassen,

Zum sechsten soller er alle Unser renten und einkumben so uns aus den stadten oder andern orten gefallen und zuestehen und sein Underchamer amtverwaltung gehorn uns zue gut einnemen und dar von ordentliche ratung thun

Zum siebenden soll er auch allen anfallen oder felligkeiten so uns billich heimfalln und zugehoren machten fleissiger nach forschung halten und darauf gute achtung geben und wann er den einige in erfahrung kommen wurde uns des selben undertenigst berechten

Zum Achten und <leyten> soll viel gemelter Unser Underchamerer fleissige aufachtung geben, damit der birgelte welchs uns von Stenden unsers Margraftumb Märhern bewilligt wirdet, von denen personen so in stadten zu einnemern gesetzt sein aber nach gesetzte werden mochten ordentlich und fleissig zu unsern handen eingebracht werden. Und ob wir auch in kunftige zeiten einige anderen ordering bei einnehmung solches birgelts anbrichten wurden soll er auch darob handthalten.

Und warinen angereger Unser Underhamerer Unsern und Unser chamber anderern nucz und fromen erkennen wurde, den selben soll er jeden zeit nach seinem besten verstandt und hochsten vermugen mit ganzen fleiss (wie wir dann unser ganzlich vertrauen in inen setzen) ordnen verseggen volgehen und verrichten und darinen sich keine muhe nach beschwerung sauren nach hinden lassen. Warinen er aber einig mangl oder beschwer hat denselben soll er jede zeit an uns gelangen lassen. Darauf wollen wir uns allezeit gegen im Unsers gnedigsten willen und meinung ereleren, und uber im alss Unsern ambtman und Underchamer gnedigst schutz halten auch seine habten vleiss und muhe und solchen undterthenigsten dienst so wir also den werk spuren und befundt werden in Kaiserliche gnaden erkennen. Datum Wien etc.

Fol. 27–30

Maximilian druhý, z Boží milosti volený římský císař po všecy časy rozmnožitel říše a uherský český etc. král etc.

Instrukce urozenému Hanušovi Haugvicovi z Biskupic a na Račicích podkomořímu našemu Markrabství Moravského, věrnému milému, kterak se při témž ouřadu podkomořském zachovati má dána.

Jakož jsme dotčenému Hanušovi Haugvicovi z Milosti naší císařské etc. vzhlednouc na jeho dobrou zachovalost a že nám v potřebách našich vždycky rád poddaně sloužil a to na potomně snažeti činiti povinen bude ouřad náš podkomořský v Markrabství Moravském do vuole naší císařské k spravování dáti a poručiti ráčili. Kdež pak týž Hanuš Haugvic z Biskupic jmenovaný ouřad podkomořský od nás poddaně přijal a ten na nížeji psaný způsob podle závazku neb přísahy nám učiněné spravovati má a povinen bude ./.

(1) Předkem aby ke cti a chvále Pánu bohu všemohoucímu a nám i dědicuom našim k dobrému a užitečnému stav Prelátský a Městský téhož Markrabství jakožto komoru naši kteříž k ouřadu našemu podkomořskému od starodávna náležejí spravoval. Mezi týmiž dvěma stavy žádným novým a bludným kacírským sektám a novokřtěncuom mimo Svatú Křesťanskú Víru jakž se od starodávna zachovávalo se rozmáhati nedal a nedopouštěl.

(2) Druhé. Aby ty dva stavy buď v sněmích obecních neb na sjezdích i jiných místech k tomu vedl, aby se v jednání v potřebách a žádostech našich kteréž bychom tak na Stavy vložili povolně zachovali a vuoli naši plnic na žádnú stranu se neuchylovali, ani v jaká jednání postranní buď společně neb rozdílně co by proti nám bylo se nedávali.

(3) Třetí. Kdyžkolivěk úřady <naše> konšelské v městech našich obnovovati bude, aby osoby hodné, rozumné, pána Boha se bojíci spravedlnost milující, ctného zachování a dobré křesťany, kteříž by sektám zjevně ani tejně nachylni nebyli, na ouřad bral. A to tak při všech městech našich tolkéž i při prelátích opatroval a k tomu dohlídal, aby se služba Boží, v kostelích i klášterích jakž od starodávna bejvalo, kázáním slova božího, a mší svatých posluhovániím i při procesích a ceremoniích od církve svaté ustanovených pořádně a chvalitebně dala, dni sváteční světili a ve dni postní postili. V čemž sám také na sobě dobrý a chvalitebný příklad ukazovati má. Jestliže by pak při kterém opatu, proboštu, převoru, abatyších a mniškách konventích neb městech i obzvláštních osobách nějaký nepořad, což by proti tomuto našemu poručení bylo seznal, a zvěděl, a tomu týž podkomoří náš sám odolati a neb toho k nápravě přivésti nemohl. To aby na nás vznesl, a my jemu v tom širší oumysl náš oznámiti ráčíme.

(4) Čtvrté. Aby týž podkomoří náš jmenovaným stavu prelátskému a městskému v potřebách a důležitostech jich buď při právě, soudech neb v čem by se k němu jakožto k ouředníku našemu kdy na místě našem utekli, raden a pomocen byl. Ty pak platy kteréž předešlý podkomoří náš také sobě pořádně vydávati rozkázati má. Však mimo ty a nadto vejše, aby stavu prelátského a městského v žádné jiné poplatky neb sumy peněz k dávání jemu jakž té naděje k němu bejti neráčíme pod nižádným způsobem nepotahoval.

(5) Páté. Má podkomoří náš o všech věcech a jednání kteréž by před ouřad jeho přišli jakž pak to prve vždycky bejvalo nám psaním svým oznamovati a na to od nás další odpovědi očekávati.

(6) Šesté. Jestliže by mezi městy a duchovními nějaké nesnáze vznikly tehdy, aby stranám když se soud zemský drží rok a den položil a tu příjmů k sobě dvě nebo více osob z soudcův zemských je vyslyšel a pokudž by takovou kterou věc mezi stranami na místném konci postaviti mohl. O tom, aby nám každého času zprávy spolu s zdáním svým činil a od nás dalšího oznámení kterýmž by se spraviti měl očekával.

(7) Sedmé. Aby dotčený podkomoří náš žádných peněz nevydával, leč by z komory naší dvorské o tom jisté poručení sobě dané měl.

(8) Osmé. Kdyby se přitrefilo, že by některý z prelátů a duchovních z světa sešel, u přítomnosti dvou zachovalých hodných osob z stavu panského a rytířského nebo z měst a jednou z konventu, aby to všecko což by po něm zuostalo pořádně vedle zpuosobu té řeholy z inventovati a opatřiti dal a na čem by ty věci byli nám o tom oznamoval a z strany dosazení jiné osoby na to místo od nás každého času odpovědi očekával.

(9) Deváté. Aby na to pozor měl, aby duchovní bez vědomí a povolení našeho o statky žádné směny nečinili a neb komu co zastavovali.

(10) Desáté. Jestliže by se co toho buď smlouvy a neb směny kteréž bez povolení jistého našeho nebo předků našich králův českých Markrabí Moravských se stali vzhledalo a našlo, aby nám též o to[m] s dobrým zdáním svým oznámil.

(11) Jedenácté. Nemá také podkomoří náš k žádnému, žádným trestáním bez vědomí našeho přikračovati, kdyby se při osobách duchovních jaká vina buď z strany cizoložstva neb co jiného neřádného k tomu podobného i také v jiné příčině shledalo. Než má to všecko prve na nás s svým dobrým zdáním vznésti.

(12) Dvanácté. Každého kvartálu neb čtvrtléta, aby podkomoří náš vejtah příjmů a vydání komoře naší dvorské jakž se to od jiných úřadů též děje odsílal.

(13) Třinácté. Také má od vejběřcích posudného každého kvartálu vejtah příjmů a vydání vzít a též komoře naší dvorské odeslati.

(14) Čtrnácté. Poněvač sou se těchto nedávných let Novojičínští, Kyjovští a Šumberští svýma vlastními penězi vyplatili a nám se z své dobré vuole dědičně poddali kteréžto sme milostivě za dědičné poddané naše přijíti ráčili aby týž podkomoří náš dotčená města jakožto komoru naši i jiné až by se nám tou měrou kdy poddali na místně našem v své ochraně měl. A v potřebách jich buď při soudech neb jinde radou a pomocí svu neopouštěl. Nicméně ouřady konšelské také v těch městech když toho čas bejva pořádně obnovoval. A tolkéž žádným bludným sektám v těch se jakž svrchu dotčeno rozmáhati nedopouštěl.

(15) Patnácté. Platy a důchody naše které se nám při městech a nebo jinde ježto ouřadu podkomořskému k spravování náležejí vydávají, aby on podkomoří náš pořádně k ruce naší císařské pod počet přijímal.

(16) Šestnácté. Aby také dotčený podkomoří obzvláštní pilný pozor měl, na nápady naše se s pilností vyptával a jakž by kde co takového na nás spravedlivě připadlo, v to se hned k ruce naší uvázal dobře opatroval a nám o tom oznámil.

(17) Sedmnácté. Počet z ouřadu svého podkomorského, aby každého roku těm osobám kteříž k tomu nařízené budou činil. A my jemu duochodního písaře, kterýž by všech duochoduov registra držál přidati a naříditi ráčíme.

(18) Osmnácté. Má také často psaný podkomoří náš na to zřízení své míti, aby posudní kteréž se nám od stavuov Markrabství Moravského svoluje od těch osob kteříž v městech k tomu za vejběrčí usazení jsou a neb ještě budou pořádně, a pilně k ruce naší vybíráno bylo. A jak neb pokudž bychom kterého času o tom další nařízení při <výběřcích> vybírání téhož posudního učinili a ustanovili, aby nad tím ruku držel, a tak což by dále již psaný podkomoří náš dobrého a užitečného našeho a komory naší bejti znal.

To aby každého času se vši pilností, jakž jemu věřiti ráčíme žádné práce, péče, a bedlivosti nelitujíc podle nejvyšší mocnosti a rozumu svého opatroval, řídil a konal. A v čem jakú stížnost neb nedostatek měl to bude moci na nás každého času vznášeti a my jemu v tom další vuoli a oumysl náš oznamovati a nad ním jakožto ouředníkem a podkomořím naším ruku naši císařskou držeti. A takovou povolnost i služby jeho kteréž při témž ouřadu od něho vskutku seznáme vši milostí naší císařskou spomínati a nahrazovati ráčíme.

Dán v městě našem v Vídni v pátek den sv. Matouše léta Páně 1571 a království našich římského a uherského devatého a českého xxiii etc.

Maxmilián

Vratislav z Pernštejna SR
Boemiae Cancellarius

Ad mandatum SacraeCaesareae
Majestatis proprium
Mi[kuláš] Walter

RESUMÉ

DVĚ INSTRUKCE Z 16. STOLETÍ PRO MORAVSKÉHO PODKOMOŘÍHO

Instrukce pro úřad podkomořího se dochovaly dvě, nachází se ve fondu České oddělení dvorské komory v Národním archivu. Dochované texty instrukcí nám dávají možnost sledovat proces jejich vývoje. Instrukce, kterou je možné datovat mezi léta 1564–1566, upravuje okruhy chodu podkomořského úřadu v osmi bodech. Druhá, česky psaná, pak chod úřadu postihuje v 18 bodech. Úřad podkomořího musel reagovat na náboženské, hospodářské a politické změny související s narůstající agendou i fiskálním tlakem a rozšiřování instrukcí vlastně tyto změny odráží. Z dochovaných instrukcí vidíme, jak vysoké nároky kladl panovník na podkomořský úřad. Kodifikace jeho náplně postupně omezovala vliv podkomořího na komorní záležitosti, pevně naopak vymezovala jeho nezáviděníhodné postavení v politickém a hlavně konfesním životě země.

Klíčová slova: podkomoří, instrukce, 16. století, české země 1526–1620, Morava, správa veřejných financí, konfese, královská města, edice

SUMMARY*TWO SIXTEENTH-CENTURY INSTRUCTIONS
FOR SUB-CHAMBERLAIN OF MORAVIA*

There are two instructions for the office of a sub-chamberlain which are preserved in the collection called The Bohemian section of the Court Chamber in the National Archive. The existing texts of instructions enable us to follow a process of their development. The instruction dated between 1564 and 1566 defines running sub-chamberlain's office in eight articles. The second one, which was written in Czech, describes the functioning of the office in 18 articles. The office of a sub-chamberlain had to respond to religious, economic and political transformations connected with a growing agenda as well as financial oppression – in point of fact, enlargement of the instructions reflects those changes. Taking into account preserved instructions, it is possible to observe what degree of requirement the king imposed on the sub-chamberlain's office. The codification of its content gradually restricted the influence of a sub-chamberlain on chamber's affairs, and on the contrary, it strictly defined its unenviable position in the political as well as confessional life of the country.

Keywords: Sub-chamberlain, instructions, 16th century, Bohemian lands 1526–1620, Moravia, public finance administration, confession, royal towns, edition

Translated by Mgr. Hana Ferencová, Ph.D.

Mgr. Hana Seichterová, DiS.
Zemský archiv v Opavě
pobočka Olomouc
U Husova sboru 10
771 11 Olomouc
Česká republika
e-mail: h.seichterova@ol.archives.cz